

Recensie: De Nederlandse libellen (Odonata) Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, 2002

Nederlandse Fauna 4, Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden. Prijs: € 74,50 (KNNV- en EIS-leden betalen € 67,50)

Het boek 'De Nederlandse Libellen' is een bijzonder fraai naslagwerk geworden over de Nederlandse libellen. Het is een compleet boek: zorgvuldig opgebouwd, rijk geïllustreerd met prachtige, duidelijke tekeningen, mooie foto's en fraaie aquarellen. Ook de typografie is goed verzorgd en de tabellen zijn goed in de tekst verwerkt. Het boek bevat een schat aan informatie voor een deel verzameld uit de literatuur en voor een deel verzameld in het veld. Hoewel ook uit het boek blijkt hoe snel gegevens kunnen verouderen, kan de Nederlandse libellenliefhebber met dit boek nog jaren vooruit.

De inleidende tekst geeft een historisch overzicht van de verworven kennis van de Nederlandse libellen sinds het verschijnen van het eerste boek (in twee delen) over de Nederlandse libellen: 'Odonata Neerlandica' van Maus Lieftinck in 1925 en 1926. Daarna duurde het maar liefst tot 1983 voor het volgende boek over Nederlandse libellen verscheen, namelijk: 'De libellen van Nederland' door Geijskes en Van Tol. Daarna gaat het veel sneller met als voorbeeld de 'Veldgids' door Frank Bos en Marcel Wasscher in 1997 en recent (in 2002) de atlas van de Nederlandse libellen.

De hoofdstukken 2, 3 en 4 behandelen lichaamsbouw, ontwikkeling en levenswijze en gedrag van libellen. Bij al deze hoofdstukken is ruim geput uit de vele literatuur die over deze onderwerpen verschenen is. Daardoor zijn het lezenswaardige hoofdstukken geworden die daarbij ook nog rijk geïllustreerd zijn met fraaie, duidelijke tekeningen en prachtige foto's.

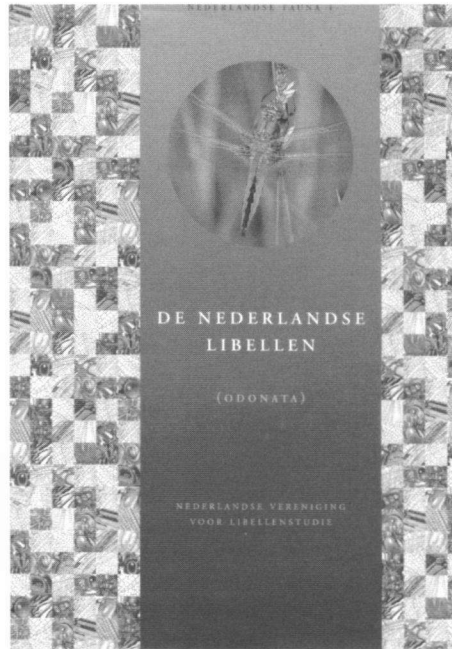
Hoofdstuk 5 is een boeiend hoofdstuk over de evolutie van de libellen en de verspreiding van de libellen over de hele wereld. Dit hoofdstuk eindigt met de naamlijst van de Nederlandse libellen en een verklarende lijst van wetenschappelijke termen. Het is daarmee een inleiding op hoofdstuk 6 die de wetenschappelijke determinatietabellen voor de libellen uit Nederland en omliggende gebieden bevat. Dit zijn duidelijke tabellen, bijzonder fraai geïllustreerd, die zo een goede aanvulling op de reeds bestaande literatuur op dit gebied vormen. Het is overigens verbazingwekkend dat er geen tabellen zijn opgenomen voor de larvenhuidjes en de libellenlarven.

De hoofdstukken 7, 8 en 9 behandelen de Nederlandse biotopen en landschappen in samenhang met de soorten die er voorkomen, de veranderingen in de libellenfauna en de bescherming van libellensoorten. Het is het eerste boek over Nederlandse libellen dat dergelijke hoofdstukken bevat. Deze hoofdstukken zijn rijk geïllustreerd met tabellen, foto's en tekeningen die functioneel in de tekst zijn verwerkt. Het is opmerkelijk hoeveel verschillende biotopen het kleine Nederland telt! Als minpuntje kan hier worden genoemd dat de 'kanalen' in dit hoofdstuk wel erg summier behandeld zijn. Vervolgens worden de biotopen ingedeeld in regio's, min of meer gebaseerd op de samenstelling van de bodem. Het is voor het eerst in een boek over Nederlandse libellen dat deze regio's goed gedefinieerd zijn. Met de combinatie van beide, biotoop en regio, is in het algemeen de verspreiding van een libellensoort in Nederland goed te omschrijven. Het is jammer dat hier niet een apart hoofdstuk over het klimaat en de invloed hiervan op de verspreiding van de libellensoorten over Nederland is opgenomen. De geconstateerde verschillen in de verspreiding van de libellenpopulaties in Noord-Nederland en Zuid- en Oost-Nederland laten zich namelijk goed door deze regionale klimaatverschillen verklaren. Het veranderend klimaat speelt ook een rol bij de waargenomen veranderingen in de Nederlandse libellenfauna. Dit is iets wat de auteurs wel regelmatig aanstippen, maar wat op deze manier onvoldoende uit de verf komt.

Overigens worden de veranderingen in de libellenfauna goed besproken: zowel achteruitgang als, gelukkig, ook vooruitgang. Bescherming en beheer is het afsluitende hoofdstuk. Met de kennis die in de loop van vele jaren over de Nederlandse libellen is verworven, is het inmiddels goed mogelijk om een goed beleid met betrekking tot de bescherming van de Nederlandse libellen op te zetten.

Na de inleidende hoofdstukken komt in de hoofdstukken 10 en 11 het hart van het werk, namelijk de soortbespreking. Vooral het laatste is een bijzonder fraai hoofdstuk geworden, rijk geïllustreerd met mooie foto's, prachtige aquarellen, duidelijke tabellen en verspreidingskaartjes voor Nederland en Noordwest-Europa. Per soort worden in een logische volgorde besproken: biotoop, levenswijze, verspreiding in Europa en in Nederland, en toekomst en bescherming. In de tekst is veel gebruik gemaakt van literatuur uit binnen- en buitenland, waardoor per soort een schat aan informatie beschikbaar is gekomen. Opmerkelijk is wel dat geen gebruik is gemaakt van de uitvoerige verslagen gemaakt door vele CJN-ers eind jaren zestig en begin jaren zeventig. Een bijzonder sterk punt van dit hoofdstuk is ook dat de verspreidingskaartjes voor Nederland gebaseerd zijn op waarnemingen die uit vrijwel het gehele land afkomstig zijn. Per soort wordt afgesloten met een samenvatting van de stand van zaken, een toekomstverwachting en, zonodig, adviezen met betrekking tot bescherming van de soort.

Als minpuntje geldt dat er vooral in dit hoofdstuk af en toe sprake is van een overenthousiast gebruik van allerlei informatie uit de literatuur, waardoor er hier en daar een weinig samenhangend verhaal ontstaan is en de vraag gesteld moet worden of het uit de literatuur aangehaalde wel voor de Nederlandse situatie geldt. Dit geldt bijvoorbeeld voor de soortbespreking van de Koraaljuffer (*Ceragrion tenellum*) op pagina 224. Met betrekking tot de larven wordt hier het volgende opgemerkt: "de larven hebben milde winters nodig om te overleven". Maar in Nederland komt de Koraaljuffer vooral veel voor in Noord-

oost-Nederland, waar de winters juist het koudst zijn! Bij de Groene glazenmaker (*Aeshna viridis*) op pagina 252, wordt vermeld dat schemervluchten recent niet gemeld zijn. Jammer genoeg is hier de CJN-literatuur uit eind jaren zestig en begin jaren zeventig gemist. In het Kappersbult-verslag uit 1973 van CJN-afdeling Alcedo te Groningen, wordt deze schemervlucht op pagina 68 namelijk uitvoerig beschreven. Het verhaal van de imago's van de Groene glazenmaker is verder zeer gedetailleerd beschreven, maar neigt naar een 'teveel'. Hetzelfde doet zich voor bij de Metaalglanslibel (*Somatochlora metallica*). Bij de biotoopomschrijving worden zo veel details genoemd dat de lezer het overzicht kwijt raakt. Hier had beter kunnen staan: "wijdverbreid bij voedselrijk water op de zandgronden". Een ander detail is dat bij de imago's van deze soort voortdurend wordt gesproken over bossen en bomen als kenmerkend voor de biotoop. Zelf ken ik de soort uit de Groningse veenkoloniën, een bos- en boomloos landschap, waar de soort het erg goed deed! Opmerkelijk is vervolgens dat bij de verspreiding in Nederland op pagina 307 vermeld wordt dat de Metaalglanslibel op de zandgronden overal algemeen voorkomt. De notitie op pagina 110, waar de Metaalglanslibel

in verband wordt gebracht met grotere, onbeschaduwde beken, lijkt hiermee in tegenspraak.

Bij de verspreidingskaartjes mist helaas een verwijzing naar de betekenis van de rode stippen in de kaartjes. Deze is gelukkig wel te vinden in de Engelstalige samenvatting.

Vervolgens worden in hoofdstuk 12 'Libellen onderzoeken' de instrumenten aangegeeft om zelf aan de slag te gaan. Van het zelf maken van een geschikt libellenet tot en met suggesties voor eigen onderzoek. Het hoofdstuk levert onder andere tips voor het opzetten van een larvenhuidjescollectie en geeft aanwijzingen hoe om te gaan met bijzondere waarnemingen en met waarnemingen van zeldzame soorten.

Hoofdstukken 13, 14 en 15 sluiten het boek af met een verklarende woordenlijst, een zeer uitgebreide literatuurlijst en de Engelstalige samenvatting. Een lijst van waarnemers is opgenomen in de bijlage.

Ondanks een aantal kritische noten is 'De Nederlandse libellen' een monumentaal werk. Het biedt een schat aan informatie naast vele fraaie afbeeldingen. De prijs is absoluut gezien misschien aan de hoge kant, maar het boek is het meer dan waard.

Gerard Dutmer